

ÜLEVAADE TEADUSKRAADIDE JA -KUTSETE SÜSTEEMIST ENNE JA NÜÜD

Tekst: Valdur Talts

Hea lugeja! Ajakirjas avaldatud minu artikli lõpus polnud enam ruumi enda arvamuse väljaütlemiseks ühe mulle väga murettekitava olukorra kohta. Nimelt elab meie uus maja juba igati edukalt sisse, aga on väga piinlik, et seni veel pole seal leitud väärikat kohta teenekate emeriit-professorite pildigalerii eksponeerimiseks, rääkimata SKA eelmiste rektorite fotodest! Minagi ei oska uues majas sobivat seinapinda välja pakuda, aga neil auväärsetel on seal üksinduses ikka väga igav ...

Maailma kõrgkoolides ja teadusasutustes on kasutusel mitmesuguseid töötajate kvalifikatsiooni näitavaid (au)nimetusi.

1. Nõukogude ajal omistas nii teaduskraade kui ka -kutseid eranditult üleliiduline Kõrgem Atestatsioonikomisjon (*Высшая аттестационная комиссия – ВАК*) ja need olid eluaegsed. Enne vastava kraadi taotlemist tuli läbida kõrgkooli järgselt kas **aspirantuur** või **doktorantuur** ning selle lõpetamiseks koostada ja kaitsta vastavalt kandidaadi või doktori **väitekiri**.

2. Teaduskraadidest omistati **teaduste kandidaadi** ja **teaduste doktori** kraade koos kitsama eriala nimetuse lisamisega (nt matemaatikateaduste kandidaat või tehnikateaduste doktor).

3. Teaduskutsetest omistati **dotsendi** või **professori** kutseid, mille saamise eeldus oli vastava teaduskraadi olemasolu. Mõnele teadlaste/õppejõudude kategooriale omistati **vanema teadusliku töötaja** kutseid.

Praegu on teaduste kandidaat kasutusel teadusliku kraadina Venemaal ja veel mõnes SRÜ riigis ja see vastab lääneriikides kasutatavale **filosoofia-doktori** kraadile (PhD). Eesti Vabariigis on teaduste kandidaadi kraad võrdsustatud Eesti doktorikraadi ja PhD-ga. See johtub asjaolust, et nõukogudeaegse kandidaadikraadi saamiseks olid teadusliku töö nõuded oluliselt kõrgemad kui praegu PhD taotlemise puhul. Nõukogudeaegne teaduste doktori kraad oli mitmeti kõrgem kvalifikatsioon kui praegu omistatav doktorikraad.

Dotsent oli oma erialal juhtiv õppejõud, kes õpetab mingit ainet ning on teeb ka teadus- ja loometööd. Professori kutse võimaldas töötada kateedri või õppetooli juhatajana ehk siis õpesuuna teiste õppejõudude/dotsentide töö korraldajana. Dotsendid ja professorid valis kõrgkooli nõukogu tavaliselt viieks aastaks ja selle eelduseks oli doktori või vähemalt magistrikraadi olemasolu.

Eesti vabariigis omistab dotsendi ja professori nimetusi kõrgkoolis samanimelisel ametikohal töötavale õppejõule iga kõrgkool ise ja enamasti ei kaasne see töötajaga tema teise kõrgkooli tööle asumisel.

Samas räägiti ka erakorralisest dotsendist või professorist, kes töötas kohakaaslasena või ilma BAKi omistatud teadusliku kutseta, olles kõrgkooli nõukogu otsuseta oma ametikohale määratud rektori käskkirjaga.

4. **Akadeemikuteks** nimetatakse paljude teaduste akadeemiate (sealhulgas erialaakadeemiate) liikmeteks ametlikult valitud teadlasi. Varem eristati Eesti NSV Teaduste Akadeemias akadeemikuid ehk tegevliikmeid ja kirjavahetaja- ehk korrespondentliikmeid. Kõiki tänase Eesti Teaduste Akadeemia liikmeid nimetatakse akadeemikuteks. Selle nimetuse andsid neile akadeemia senised liikmed ja see on eluaegne. ETA-l on veel välisliikmed.

5. **Emeriitprofessor** (ld *emeritus* – väljateeninud) on aunimetus, mis antakse professori ametikohalt pensionile läinud õppejõule kõrgkooli nõukogu otsusega.

Ülaltoodu tundub kõrvaltvaatajale üsna segane olevat. Kas ja kuidas on siiski võimalik võrrelda erinevate maade haridussüsteemides antavaid kvalifikatsioone ja diplomeid?

2019. aasta suvel saab 20 aastat ajast, mil 29 tolaeagse Euroopa Liidu liikmesmaa ja liikmekandidaatide haridusministrit kirjutasid Bologna linnas alla kokkuleppele ühtlustada Euroopa kõrgharidusstruktuurid. Algas nn Bologna protsess Euroopa kõrghariduspiirkonna loomiseks ja ühtlustamiseks. Alates 01.02.1999 reguleerib Eestis kõrghariduse diplomite tunnustamise korda nn Lissaboni konventsioon (*The Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region*).

Ühe vähemtuntud seisukohana loetakse NSV Liidu haridussüsteemis saadud spetsialisti diplom kõrgema kutsekvalifikatsiooni omandamise kohta vastavaks magistrakraadile. Samas puudutab see ainult 5-aastase õppeajaga ning lõputöö kaitsnud erialade lõpetajaid. Neile küll mingit täiendavat magistridiplomit ei väljastata, aga nende NSV Liidu diplomeid loetakse tööturul konkureerimisel võrdselt magistriharidusega.

Aitamaks lugejal aru saada kaasajal kõrgkoolides omistatavate kraadide nimetustest, nende ingliskeelsetest vastetest ja akadeemiliste kraadide nimetuste lühenditest, olgu toodud väljavõte 2004. aasta 23. augustil vastu võetud „Õppeasutuste antavate akadeemiliste kraadide nimetuste loetelust“.

Bakalaureusekraad on bakalaureuseõppe lõpetajale antav akadeemiline kraad, mille nimetused, ingliskeelsed vasted ja lühendid on

- 1) haridusteaduse bakalaureus; *Bachelor of Arts in Education; BA*;
- 2) humanitaarteaduse bakalaureus; *Bachelor of Arts in Humanities; BA*;
- 3) sotsiaalteaduse bakalaureus; *Bachelor of Arts in Social Sciences; BA*;
- 4) loodusteaduse bakalaureus; *Bachelor of Science in Natural Sciences; BSc*;
- 5) tehnikateaduse bakalaureus; *Bachelor of Science in Engineering; BSc*;
- 6) põllumajandusteaduse bakalaureus; *Bachelor of Science in Agriculture; BSc*;
- 7) terviseteaduse bakalaureus; *Bachelor of Science in Health Sciences; BSc*.

Magistrikraad on magistriõppe lõpetajale antav akadeemiline kraad, mille nimetused, ingliskeelsed vasted ja lühendid on

- 1) haridusteaduse magister; *Master of Arts in Education; MA*;
- 2) kunstide magister; *Master of Arts in Arts; MA*;
- 3) humanitaarteaduse magister; *Master of Arts in Humanities; MA*;
- 4) sotsiaalteaduse magister; *Master of Arts in Social Sciences; MA*;
- 5) ärijuhtimise magister; *Master in Business Administration; MBA*;
- 6) loodusteaduse magister; *Master of Science in Natural Sciences; MSc*;
- 7) tehnikateaduse magister; *Master of Science in Engineering; MSc*;
- 8) põllumajandusteaduse magister; *Master of Science in Agriculture; MSc*;
- 9) terviseteaduse magister; *Master of Science in Health Sciences; MSc*;
- 10) usuteaduse magister; *Master of Arts in Theology; MA*;
- 11) õigusteaduse magister; *Master of Arts in Law; MA*.

Magistrikraadi nimetusele võib olla sulgudes lisatud täidetud õppekava nimetus või kitsam õppekavajärgne spetsialiseerumine nimetavas käändes.

Bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekaval põhineva õppe lõpetajale antav akadeemiline kraad on magistrakraad, mille nimetused, ingliskeelsed vasted ja lühendid on

- 1) arstiõppe lõpetamisel – arstikraad; *Degree in Medicine; MD*;
- 2) hambaarstiõppe lõpetamisel – hambaarstikraad; *Degree in Dentistry; DD*;
- 3) proviisoriõppe lõpetamisel – farmaatsiamagister; *Master of Science in Pharmacy; MSc*;
- 4) loomaarstiõppe lõpetamisel – loomaarstikraad; *Degree in Veterinary Medicine; DVM*;
- 5) arhitektiõppe lõpetamisel – arhitektuurimagister; *Master of Science in Architecture; MSc*;
- 6) ehitusinseneriõppe lõpetamisel – tehnikateaduse magister; *Master of Science in Engineering; MSc*;
- 7) klassiõpetaja õpetajakoolituse lõpetamisel – haridusteaduse magister; *Master of Arts in Education; MA*.

Doktorikraad on doktoriõppe lõpetajale antav akadeemiline kraad, mille nimetus on filosoofiadoktor, millele lisatakse sulgudes täidetud õppekava nimetus või kitsam õppekavajärgne spetsialiseerumine; ingliskeelne vaste – *Doctor of Philosophy*; lühend – *PhD*.